

BUSKERUD
FYLKESKOMMUNE

Elevenes psykososiale skolemiljø

Tiltaksplan 2011 – 2014

Jfr opplæringsloven kapittel 9a

"Alle elevar i grunnskolar og vidaregåande skolar har rett til eit godt fysisk og psykososialt miljø som fremjar helse, trivsel og læring."

"Skolen skal aktivt og systematisk arbeide for å fremje eit godt psykososialt miljø, der den enkelte eleven kan oppleve tryggleik og sosialt tilhør. ..."

(Fra opplæringsloven §9a-1 og §9a-3.)

Innhold:

1	Innledning	s
2	Rett til et godt psykososialt miljø - § 9a-1	
3	Virkeområde	
4	Begrepsavklaringer	
5	Forpliktelser for å oppfylle elevens individuelle rett	
5.1	Skolens individrettede arbeid	
5.1.1	Handlingsplikt	
5.1.2	Plikt til å behandle henstillinger	
5.2	Skolens systemrettede arbeid	
5.3	Skoleeiers forsvarlige system	
6	Involvering av brukerorgan	
7	Virkemidler	
8	Tiltakslister	
9	Rutinebeskrivelser	
10	Skjemaer for rapportering	
11	Vedtaksmaal	
12	Vedlegg	

1. Innledning:

Alle ungdommer som har fullført grunnskole eller tilsvarende har rett til videregående opplæring i henhold til [Opplæringsloven §3-1](#). For ungdommer som er i et videregående utdanningsløp og som er elever ved våre skoler, vil flere rettigheter tre i kraft. En av disse er retten til et godt psykososialt miljø på skolen, jfr [opplæringsloven §9a-3](#).

Et godt psykososialt miljø skal fremme helse, trivsel og læring. [Opplæringsloven §9a-1](#) gir elevene denne rettigheten. Denne skal ivaretas ved at skolen driver et systemrettet og forebyggende arbeid, at det finnes gode rutiner; forankret i personalet på skolen og at det gode psykososiale miljøet opprettholdes ved hjelp av brukermedvirkning.

Retten til et godt psykososialt miljø gjelder i skoletiden, på aktiviteter i skolens regi, på skoleveien og på digitale plattformer som It's learning. Retten vil også kunne omfatte andre digitale og/eller sosiale medier brukt i pedagogisk sammenheng.

Planen tar utgangspunkt i Opplæringsloven og inneholder beskrivelse av sentrale prinsipper, tiltakslistene til hjelp i det forebyggende arbeidet, så vel som i behandlingen av observasjon eller meldinger om krenkende ord og handlinger. Rundskriv Udir – 2 – 2010 (vedlegg 5) har gitt retning for arbeidet.

Planen gjelder i perioden 2011 – 2014, revidering skjer ved behov senest innen utgangen av 2014.

2. Rett til et godt psykososialt miljø - §9a-1

[Opplæringsloven kapittel 9a](#) kalles ofte "elevens arbeidsmiljølov" og gir eleven blant annet rett til et godt psykososialt miljø. Dette er en individuell rett og er viktig i forhold til den enkelte elevs læringsutbytte.

I vurderingen av den enkelte elevs psykososiale miljø, og om retten er oppfylt, er det viktig å se på hvilken virkning miljøet har på elevens helse, trivsel og læring. Utgangspunktet for denne vurderingen er elevens subjektive opplevelse av det psykososiale miljøet.

Elevundersøkelsen samt formelle og uformelle samtaler med eleven og foreldrene vil være med på å avdekke brudd på disse rettighetene.

3. Virkeområdet

Retten til et godt psykososialt miljø gjelder i skoletiden og når eleven er på skolens område. I tillegg vil det gjelde på aktiviteter i skolens regi, på skoleveien og på digitale plattformer som It's learning.

Retten gjelder også på andre digitale og/eller sosiale medier brukt i skoletiden, i pedagogisk sammenheng og når det betraktes som en del av skolegangen. Elevenes fritid faller som hovedregel utenfor reglene. Dersom det er direkte sammenheng mellom skolegang og handlingen *kan* det falle inn under virkeområdet.

Avgrensinger for virkeområdet vil være tilsvarende de avgrensinger som er gjort for skolens ordensreglement.

4. Begrepsavklaringer

Definisjonene er i hovedsak hentet fra utdanningsdirektoratets folder: Elevenes skolemiljø – Kapittel 9a i opplæringsloven, utgitt mai 2010.

Med **psykososialt miljø** menes her de mellommenneskelige forholdene på skolen, det sosiale miljøet og hvordan elevene og personalet opplever dette. Det psykososiale miljøet handler også om elevenes opplevelse av lærings situasjonen.

Med **krenkende atferd** mener vi krenkende språkbruk og atferd. Dette beskrives som mobbing, diskriminering, rasisme, vold og utestenging. I tillegg nevner vi seksuell trakassering. I henhold til Buskerud fylkeskommunes ordensreglement aksepteres ikke dette verken fysisk, verbalt eller digitalt.

Med **mobbing** eller plaging forstår vi psykisk og/eller fysisk vold rettet mot et offer, utført av enkeltpersoner eller grupper. Mobbing forutsetter et ujevnt styrkeforhold mellom offer og plager, og episodene gjentas over tid. (Roland og Sørensen Vaaland, i "Zero, SAFs program mot mobbing. Lærerveiledning", 2003).

Diskriminering betyr at en person blir dårligere behandlet eller trakassert, for eksempel på grunn av kjønn, funksjonsevne, tro, hudfarge eller opprinnelse (nasjonal eller etnisk).

Rasisme innebærer at noen blir forskjellsbehandlet eller plaget, for eksempel fordi de har en annen hudfarge eller snakker et annet språk.

Vold innebærer at noen bruker fysisk makt for å skade andre.

Utestenging betyr at noen så godt som alltid blir holdt utenfor en gruppe eller klasse.

Seksuell trakassering defineres som uønsket seksuell oppmerksomhet som er plagsom for den som oppmerksomheten rammer ([Likestillingsloven](#))

Individuell rett: Eleven har en individuell rett til et godt psykososialt miljø, og det er elevens subjektive opplevelse som avgjør om noe er krenkende atferd eller ikke.

Et enkeltvedtak er en avgjørelse truffet under utøving av offentlig myndighet og som gjelder rettigheter eller plikter til en eller flere bestemte personer, her elever. Det stilles særlige krav til saksbehandlingen når enkeltvedtak fattes jf. [Forvaltningsloven kap IV, V og VI](#).

5. Forpliktelser

Likesom §9a-1 gir rettigheter for eleven, gir §9a-3 skoleledelsen forpliktelser i forbindelse med arbeidet med det psykososiale arbeidsmiljøet for elevene. Disse forpliktelsene skal, for å utøves i henhold til intensjonen, være kjent i hele personalet på skolen. Loven beskriver det forebyggende arbeidet samt plikter i forbindelse med avdekking av forhold, enten ved observasjon eller ved henvendelser.

Arbeidet med å sikre elevens rettigheter beskrives under som individrettet arbeid, skolens systemrettede arbeid og skoleeiers forsvarlige system.

5.1 Individrettet arbeid

Det individrettede arbeidet deles i to; handlingsplikt og vedtaksplikt. Handlingsplikt omfatter plikt til å gjøre undersøkelser, plikt til å varsle rektor/ledelsen og plikt til å gripe inn. Vedtaksplikt handler om det individrettede arbeidet, om plikten til å behandle henstillinger fra elev eller foresatte.

5.1.1 Handlingsplikt

«Dersom nokon som er tilsett ved skolen får kunnskap eller mistanke om at ein elev blir utsett for krenkjande ord eller handlingar som mobbing, diskriminering, vald eller rasisme, skal vedkommande snarast undersøkje saka og varsle skoleleiinga, og dersom det er nødvendig og mogleg, sjølv gripe direkte inn» Opplæringslova §9a-3 2. ledd.

Loven pålegger personalet ved skolen en handlingsplikt i forhold til å undersøke, eventuelt varsle og eventuelt gripe inn om mulig og nødvendig. Plikten gjelder alle ansatte også ikke-pedagogisk personale, midlertidige ansatte og vikarer. Kontaktlærer har likevel et særlig ansvar for å avdekke mulige krenkelser gjennom interaksjon og samtaler med elever, foreldre og faglærere.

Plikten til å undersøke saken betyr at hendelsesforløpet, eventuelt omfanget av problemene, i størst mulig grad må kartlegges. Av hensyn til elevenes rettssikkerhet er det et mål at flest mulige forhold blir belyst før det eventuelt blir aktuelt med tiltak.

Det er viktig å poengtere at undersøkelser, samtaler og avtaler/vedtak skal skriftliggjøres. Det må føres referat og/eller logg underveis i arbeidet med den enkelte sak. Alle dokumenter og referater med taushetsbelagte opplysninger skal være unntatt offentlighet, jf. [Offentlighetsloven § 13](#), jf

[Forvaltningsloven §13, ledd nr. 1](#). Dokumentene oppbevares i elevens mappe og lagring av elevinformasjon må være i overensstemmelse med "Lov om behandling av personopplysninger" ([personopplysningsloven](#)).

For å synliggjøre prosedyren som skal følges har fylkesutdanningsjefen utarbeidet egen rutine for dette:

Rutine for Handlingsplikten - [ved mistanke om eller observasjon av krenkende adferd](#)

5.1.2 Plikt til å behandle henstilling – vedtaksplikt

"Dersom ein elev eller forelder ber om tiltak som vedkjem det psykososiale miljøet, deriblant tiltak mot krenkjande åtferd som mobbing, diskriminering, vald eller rasisme, skal skolen snarast mogleg behandle saka etter reglane om enkeltvedtak i forvaltningslova. Om skolen ikkje innan rimeleg tid har teke stilling til saka, vil det likevel kunne klagast etter føresegnene i forvaltningslova som om det var gjort enkeltvedtak." Opplæringsloven § 9a–3 siste ledd.

En henstilling fra elev eller foresatte om å sette inn tiltak vil alltid utløse vedtaksplikt. En henvendelse kan være skriftlig eller muntlig. Ved muntlig henvendelser er det viktig å klargjøre om dette er en anmodning om tiltak. En henstilling bør rettes til skolens ledelse ved rektor, men kan også rettes til avdelingsleder, kontaktlærer, faglærer eller andre ansatte. Henstillingen skal alltid bringes videre til skolens ledelse. Det er rektor som har myndighet til å fatte enkeltvedtak.

Henstillingene fra elev eller foreldre om å sette i gang undersøkelser eller sette i verk tiltak, skal etter loven behandles etter reglene om enkeltvedtak i forvaltningsloven. Det kan være behov for flere enkeltvedtak.

Det er viktig at skolen gir tilstrekkelig informasjon og veiledning til foreldre som har behov for det, slik at saken blir tilstrekkelig opplyst. Dette kan være spesielt viktig for foreldre fra språklige minoriteter jf [Stortingsmelding 18, 2010-2011](#), Læring og fellesskap.

Det bør understrekes for foreldre at henstilling om undersøkelse og tiltak bør være skriftlig. Det er likevel viktig å påpeke at muntlige meldinger fra elever og foreldre må tas på alvor og behandles etter retningslinjene gitt i forvaltningsloven.

For å synliggjøre prosedyren som skal følges har fylkesutdanningsjefen utarbeidet egen rutine for dette:

Rutine for Vedtaksplikt – [ved henvendelse vedrørende krenkende atferd](#)

5.2 Skolens systemrettede arbeid

«Skolen skal aktivt og systematisk arbeide for å fremje eit godt psykososialt miljø, der den enkelte elev kan oppleve tryggleik og sosialt tilhør» Opplæringsloven [§9a-3 1. ledd](#) og [§9a-4](#).

Gode rutiner i alle ledd er viktig for at elevenes psykososiale skolemiljø skal være godt. Målet er et miljø som sikrer trygghet, trivsel og læring

Det er viktig at skolen har et bevisst forhold til egen strategi i arbeidet for et godt psykososialt skolemiljø, i det forebyggende arbeidet og i håndtering av saker der elever opplever krenkende ord og/eller handlinger. Dette innebærer blant annet at skoleledelse og hele skolens personale har en felles forståelse av hva et godt psykososialt miljø er, jf begrepsavklariningene i kap 4, og hvordan skolen arbeider for å oppnå dette. Her vil også ordensreglementet ha en viktig funksjon.

Resultater fra elevundersøkelsen bør brukes i skolens systemrettede arbeid etter §§ 9a-3 første ledd og 9a-4.

Den enkelte skole må kunne dokumentere:

- mål for skolemiljøet og skolemiljøarbeidet jf §9a-3 1. ledd og §9a-4
- organisering av skolen herunder fordeling av ansvar og oppgaver innenfor helse, miljø og sikkerhet
- planer og tiltak for å sikre et godt skolemiljø
- kartleggingsrutiner
- evaluering og oppfølging av skolemiljøarbeidet

Det vises til **Tiltaksliste 2 – skolens systemrettede arbeid som** går inn på detaljene i dette arbeidet.

5.3 Skoleeiers forsvarlige system

[Opplæringsloven §13-10](#) pålegger skoleeier å ha et forsvarlig system for oppfølging av skolene. Det forsvarlige systemet skal ivareta plikten for å vurdere om krava i loven blir oppfylt og skal sikre sikre oppfølging av disse vurderingene samt nasjonale kvalitetsvurderinger.

Det vises til **Tiltaksliste 1 – skoleeiers forsvarlige system** som går inn på detaljene i dette arbeidet.

6. Involvering av brukerorgan

[Opplæringsloven §§ 9a-5 og 9a-6](#) gir føringer for elevmedvirkning på skolen. Elevene skal delta i planlegging og gjennomføring av skolemiljøarbeidet ved at de informeres og høres.

Skolemiljøutvalget og elevrådet skal ha informasjon om ting som kan påvirke skolemiljøet. Elevrådet velger sine egne representanter til skolemiljøutvalget og de tillitsvalgte skal ha fri fra undervisning og opplæring slik at de kan utføre jobben på en skikkelig måte. De skal involveres i arbeidet med helse, miljø og sikkerhet, både når det gjelder planlegging og gjennomføring. Det er viktig at elevene dras

inn på et så tidlig tidspunkt som mulig for å sikre målrettede tiltak. Det er utarbeidet egne retningslinjer for elevdemokratiet ved de videregående skolene i Buskerud (vedlegg 5).

Foreldreutvalget for grunnopplæringen FUG vil også kunne være en samarbeidspart og komme med innspill som har betydning for skolemiljøet.

For øvrig nevnes at for personalet på skolen er arbeidstakernes rettigheter regulert gjennom [Hovedavtalen](#) og [Arbeidsmiljøloven](#). Tillitsvalgte og verneombud involveres som regulert her.

7. Virkemidler

For å oppfylle elevens rett til et godt psykososialt miljø er det viktig at skolen har virkemidler og sanksjoner for å korrigere uønsket atferd. Her blir ordensreglementet (vedlegg 4) og skolens retningslinjer for vurdering i orden og oppførsel vesentlige.

Ordensreglementet med innarbeidede refsningstiltak ved brudd blir således en viktig del av skolens systemrettede arbeid.

8. Tiltakslister

Tiltaksliste 1 - Skoleeiers ansvarlige system

Tiltak	Ansvar	Frist/kommentar
Arrangere «Ikke på min vakt» en anti-mobbe konferanse (vedlegg 1)	Elev- og lærlingombudet	Oppfølgingskonferanse 19.10.2011
Tilby juridisk kurs til skoleledere/lærere ved alle skolene med fokus på opplæringslovens §9a (vedlegg 2)	Org og pers juridisk enhet	Tilbys via fylkesrådmannens opplæringskatalog 24.11.2011. senere ved behov
Undertegne lokalt «Manifest mot mobbing» (vedlegg 3)	Fylkesutdanningssjefen, fylkesordfører og samarbeidspartnere	På konferansen «Ikke på min vakt» 19.10.2011
Utarbeide og tilby e-læringskurs i opplæringslovens §9a. Gjøres tilgjengelig og forpliktende for alt personale hvert år.	Fylkesutdanningssjefen Juridisk enhet	Gjennomføres årlig ved skolestart med frist 1. november
Fokus på elevens skolemiljø i føringene fra fylkesutdanningssjefen	Fylkesutdanningssjefen	Kontinuerlig
Fokus på miljøarbeid når ordensreglement gjennomgås for mulig revisjon. Ved vesentlige endringer involveres elevråd/skolemiljøutvalg.	Fylkesutdanningssjefen	Årlig på våren slik at det er klart ved skolestart, ellers ved behov.
I forbindelse med tertial 2 gjennomgås elevundersøkelsen for den enkelte skole. Dersom det avdekkes problemer i forbindelse med elevenes skolemiljø, følges det opp hvordan skolen jobber med problemet.	Ass.fylkesutdanningssjef	Tertial
Hvert annet år sendes det rundt sjekklister på utvalgte lovområder for å få til en selvevaluering på skolene og får at fylkesutdanningssjefen skal kunne følge med på utviklingen på skolen. Sjekklister fungerer som underlag på dialogmøter skole – skoleeier, og eventuelle problemer med lovetterlevelse følges opp.	Fylkesutdanningssjef	Hvert annet år
Klager av alle kategorier er en del av grunnlagsinformasjonen til utviklingsdialogene. Skolens tiltak i forbindelse med 9a blir vurdert.	Fylkesutdanningssjefen i Buskerud	Hvert annet år
Utvikling av rutiner som er felles for de fylkeskommunale videregående skolene	Fylkesutdanningssjefen	Ved behov
Det utarbeides felles retningslinjer for elevdemokratiet ved de videregående skolene i Buskerud	Elev- og lærlingombudet	Arbeidet er i gang, ferdigstilles høst 2011

Tiltaksliste 2 – Forpliktelser på skolenivå

Tiltak	Ansvar	Frist/kommentar
Planer som omhandler elevens psykososiale miljø gjennomgås, oppdateres eller revideres. Herunder skolens anti-mobbe-plan og skolens pedagogiske plattform. Elevene involveres i dette arbeidet.	Rektor Skolemiljøutvalg	Årlig
Opplæringsloven kap 9a og skolens retningslinjer/rutiner i forbindelse med loven gjennomgås i personalet. Det vil være fokus på felles begrepsforståelse jf kap 4.	Rektor	Årlig ved skolestart
Vurdere deltakelse i program som VIP, Global dignity day og andre eksterne tiltak.	Rektor	Når aktuelt
Involvere elever i arbeidet med et godt psykososialt skolemiljø, avklare gjensidige forventninger på alle nivå.	Rektor Kontaktlærer Skolemiljøutvalg	Årlig
Det gjennomføres elevsamtaler minst to ganger i året. Et av temaene skal være elevens opplevelse av skolens psykososiale miljø. Den første elevsamtalen gjennomføres i løpet av de to første skoleukene. Samtalene oppsummeres og ved tendenser settes det i verk tilpassede tiltak.	Kontaktlærer	I henhold til årsplan
Gjennomgang av ordensreglement for personale, elever og foreldre med underskrift fra elever og foreldre. (vedlegg 4)	Rektor Kontaktlærer	Årlig ved skolestart. Ordensreglementet er tilgjengelig på skolens hjemmeside.
Elevundersøkelsen gjennomføres og resultatene benyttes som grunnlag for skolens arbeid med skolemiljøet i personalet, elevrådet, AMU og skolemiljøutvalget. Dersom undersøkelsen avdekker problemer, sørger skoleledelsen for at sakene forfølges ned til laveste nivå, slik at problemene finner sin løsning.	Rektor	Årlig
Elevrådet engasjeres i planlegging og gjennomføring av det systematiske HMS-arbeidet ved skolen.	Rektor Elevråd	I forbindelse med planlegging av årsplan.
Antall brudd på kapittel 9a legges frem for AMU og skolemiljøutvalg	Rektor	I hvert møte
PULS anvendes for overvåking av utviklingen på skolen når det gjelder læringsmiljø. Alle styringsområder gir bidrag til forståelsen av det helhetlige læringsmiljøet. Tiltak settes inn der problemer viser seg. Tiltak evalueres etter fastsatt tid.	Rektor/skolens ledelse	Kontinuerlig
Eventuelle problemer tilknyttet 9a legges frem for skoleeier i forbindelse med tertialene. Tiltak drøftes.	Rektor	Tertial
Klager på enkeltvedtak som er behandlet av Fylkesmannen i Buskerud sendes i kopi til fylkesutdanningssjefen v/seksjonsleder for kompetanse og pedagogisk seksjon	Rektor	Etter behandling hos FmBu
I forbindelse med fylkesutdanningssjefens dialogmøter legges det fram planer og strategier for å sikre det psykososiale læringsmiljøet ved skolen.	Rektor	Hvert annet år

Tiltaksliste 3 – Forpliktelser for den enkelte medarbeider

Tiltak	Ansvar	Frist/kommentar
Å holde seg orientert om og etterleve skolens og skoleeiers definisjoner, reglementer, planer og rutiner	Alle skolens ansatte	Fortløpende
Å holde seg oppdatert på lov- og forskriftsverk, herunder gjennomføre kurs og opplæring på 9a pålagt av skolens ledelse, herunder e-lærings kurs i i'ts learning	Alle skolens ansatte	Fortløpende
Å forholde seg til undersøkelser og annet arbeid i forbindelse med elevenes skolemiljø	Pedagogisk personale	Fortløpende
Å observere samspill, undersøke og gripe inn ved problemer jf begrepsavklaringer kap 4	Alle skolens ansatte	Fortløpende
Å varsle skolens ledelse dersom det kommer henstillinger fra elever eller foreldre, eller dersom observasjoner av læringsmiljøet tilsier dette.	Alle skolens ansatte	Fortløpende
Å gjennomføre elev- og foreldresamtale med tanke det helhetlige tilbudet til eleven, også elevens skolemiljø	Kontaktlærer	Etter oppsatt plan
Systemrettet arbeid i klasserommet (læringsledelse)	Alle lærere	Kontinuerlig

10. Rutinebeskrivelser

Rutinebeskrivelse - [ved mistanke om eller observasjon av krenkende atferd.](#)

Rutinebeskrivelse – [ved henstilling om tiltak fra elever og foresatte](#)

Rutinebeskrivelse - [for håndtering av fravær](#)

12. Skjema for registrering og rapportering

Registreringsskjema – [til bruk ved brudd på §9a](#)

13. Vedtaksmal

Vedtak – [opplæringsloven §9a-3](#)

14. Vedlegg

- 1 – [Ikke på min vakt](#)
- 2 – juridisk fagkurs - [utdanningsrett](#)
- 3 – [Manifest mot mobbing](#) , invitasjon til å utarbeide [lokalt manifest](#)
- 4 – [ordensreglement for Buskerud fylkeskommune](#)
- 5 – [Rundskriv Udir – 2 – 2010](#)

